

EXCURSIO

À

SAN MIQUEL DEL FAY

desde LA GARRIGA.

Me trobava de temporada en La Garriga en lo mes de Setembre prop passat. Un dia plujós, d'aquests en que segons veu del poble donan la aygua per amor de Dèu, me va fer naixer lo desitj de tornar á visitar S. Miquel del Fay, ab tal de veure si, aprofitant un temps tan emplujat, podia sorprendre aquella maravella de la naturalesa ab tot l' esclat de sa magnificencia. Vaig comunicar mon intent á varias personas de las que 's trobavan ab mí en lo establiment den Blancafort y tot seguit vaig fer prosélits. Combinárem la excursió pera 'l mati del següent día, excursió de la que 'n devian formar part algunas animosas senyoras y senyoretas, que coratjosas decidiren arrostrar la inclemencia del temps ab tal de admirar á tot pler las renomnadas cascadas. Entusiasmats y saborejant ja per endavant, ab la fantasia, los goigs de que 'ns haviam de gaudir en lo següent dia, varem anárnosen á retiro.

¡Plou! ¡plou! fou la veu que circulá de quarto en quarto al despertarnos al ensendemá tots los que deviam anar á

la excursió; y la veritat es que ningú faltà á la cita. Tots los que convingut nos haviam lo dia abans, sens faltarnhi un, marxárem á agafar lo tren que 'ns devia portar á Centellas, donchs que haviam adoptat aquest cami pera la anada y 'l directe de S. Miquel á La Garriga pera la tornada. Un fort ruixat nos feu corre á aixaplugarnos á la estació. Lo temps continuava cobert y sols de tant en tant per l' indret del Congost semblava que donava 'l temps algú indici de voler aixecarse. Vingué 'l primer tren de Barcelona que, endintzantnos en lo Congost, ab poch més de mitja hora 'ns portá á Centellas. Arrivarhi y canviar-se 'l temps, fou tot hú. Se esquinsá la flonja nubolada y nos deixá veure ulladas d' un cel esplendent. Més tart un ventet suau s' encarregá d' escombrar los nubols allá en llá de las montanyas.

Era festa major á Centellas, y si bé 'ls carrers estavan mullats y las teuladas degotavan, tothom anava endiumenjat y tot respirava festa. Aprofitant l' esbargiment del temps, se donavan actius colps de má pera deixar termenat l' envelat que s' alsava en la plassa enfront del enmarletat casal dels Centellas, mansió senyorial de la época del renaixement. Los antichs portals y góticas finestras que en gran nombre adornan la vila, tenian son major adorno, encara, en las alegres vilasanas que vestidas ja de festa, ab l' animat trajo catalá, sortian á guaytarnos, com succeheix sempre en pobles de curt vehinat quan s' hi veuhen caras novas y gent del tot forastera com eram nosaltres y que més á més gojosos com estavam armavam forsa gatzara.

Tinguerem que enganxar la tartana, porque per més que de la tarde abans la teniam encomenada, no 'ns es-

peravan, ab aquell colp d' aygua que havia caygut durant tot lo matí.

Ben prest marxárem per la carretera de Moyá. Bon tros del camí nos acompanyá á la esquerra extens panorama y á la dreta no 'ns deixá de vista l' aspre centinella de la plana de Vich, l' enrunat castell de Sant Martí de Centellas, soberch encara en sa desgracia, ostentant sas gallardas despallas en lo cim d' enasprat penyal. Un dia en que estava enmantellat de neu hi vaig pujarhi y d' aytal excursió, de la que oportunament vos ne vaig donar compte, ne guardo agradós recort. (1) Atravessárem despres espessa boscuria y delectant l' esguart en escayents panoramas de montanyas arrivárem á can Sans. Allí deixárem la tartana pera baixar á peu á S. Miquel. No vos descriuré detalladament aquest preciós camí com no ho he fet tampoch ab lo molt bell que acabavam de recorre de Centellas á can Sans. De sobras ho ferá mellor que jo 'l company á qui encarregueu lo relat de la excursió oficial projectada pera 'l vinent diumenje. Sols sí vos desitjaré, per més que sembli escéntrich, un dia de pluja ó bé, quan menys, en que s' hage deixat de ploure, com encertárem nosaltres, donchs que l' aygua es lo mellor atractiu d' aytal camí, que pert la major part de sa bellesa quan están sechs los torrents y vagatius los saltants d' aygua. Espadats singles, ombrosas y amagadas torrenteras, viaranys serpejant, en mitj d' una vegetació salvatge enclosos entre isardas y ferestegas montanyas, alsadas com grahons de gegants las unas damunt las altres; estimbadas penyas, espessa boscuria y l' aygua ve-

(1) Memorias 1878.

sant de tots indrets y de per tot arreu, tal es' l' espectacle de que disfrutàrem; tal es lo congost del Rossinyol. Los que sou aficionats com jo meteix als grans espectacles naturals dels Pirineus, no vos anyorarèu pas en aquestas fondaladas, ans bé somniarèu en vostras afavoridas montanyas.

¡Quín cop de efecte més imponent lo del Descasador, que á cosa de la meytat del camí 's troba! Lo Rossinyol s' escorra encongít pel rech que ell meteix s' ha treballat en la penya, cayent recte al fons de pahorosa timba ab fort espatech, llensant á son pás un ruixat d' espurnas y alsant abaix un núbol de blanca brumera. Passavam al costat meteix de la timba y enfront, al altre costat desprenentse lleuger altre torrent de lo alt d' aspre y enlayrada singlera, formava joganer una munió de variadas cascatas pera ajuntarse ab lo Rossinyol quasi al fons meteix del Descasador. ¿Per qué donarán aquest nom de Descasador en molts punts de Catalunya als més esgarri-fosos precipicis?... Ja prop de S. Miquel sentirem la remor confosa de las cascatas. Lo lloch era encisador. Entre 'ls enlayrats penyals que 'ns envoltavan, sols un, partit de dalt á baix, nos oferia pás; com pás nos oferia també sobre 'l Rossinyol un rústech pont de pedra. Per la escletxa del penyal, hermós panorama al lluny se 'ns oferia sobre las més baixas montanyas, plans y fondaladas del Vallés. Un senzill arch está apoyat en las duas parets de la roca, tenint esculpits una inscripció y un escut. Passàrem per sota l' arch, y al atravessar la penya, quan encara embadalits contemplavam lo llunyá panorama, se 'ns presentá de sopte 'l conjunt de las bellesas del Fay, l' antich casal construít damunt meteix de la roca viva y sos-

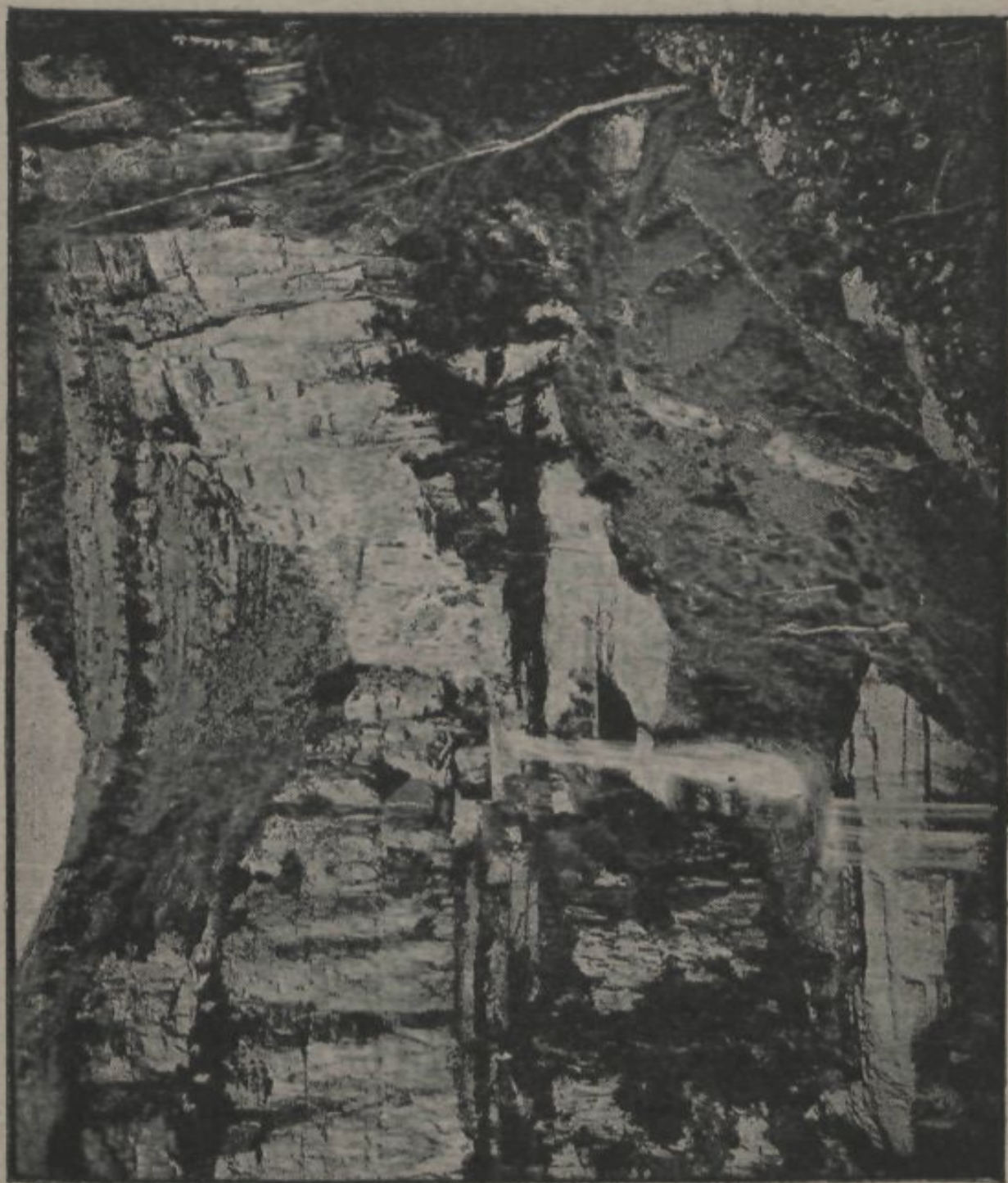
SAN MIQUEL DEL FAY.—PORTAL DE LA RAMPA DEL ROSSINYOL

Fotograbat directe d' una fotografia de D. A. Massó.

pés sobre l' abisme, la ermita oberta en una bauma tenint per sostre la dura penya; lo Rossinyol saltant per dessorbre 'l propi santuari formant un gran arch, rebotent en la penya y saltant altra volta lleuger al fons del barranch, y 'l Tenas, que 's llensa joganer de dalt del single formant una varietat de capritxosos jochs al caure entre las rocas y lliscant per la atapahida molsa. Y semblan los dos rius al ajuntarse al fons del barranch, l' un lleuger y resolt y l' altre joganer y coquetejant, dos aymants que despres d' haver topat ab tota mena d' obstacles, rompent per tots ells se llensen un als brassos del altre pera no separarse ja may més.

Aquí faig punt y apart. Nostres distingits consocis D. Antoni Aulestia y 'l malaguanyat D. Andreu Balaguer y Merino, vos descrigueren ja complertament las bellesas naturals y arqueológicas que atresora S. Miquel del Fay. Y ja que del Andreu Balaguer he parlat, permeteume que depositi una llàgrima y un recort al bon amich que acabém de perdre 'ls que 'ns honravam ab sa amistat, al investigador estudiós y constant que ha perdut la historia patria, y al catalanista ferm y de debó que hem perdut tots.

Se 'ns passá volant lo dia recurrent aquells pintoreschs llocs y visitant de més á més las covas novament descobertas, que si bé no desmereixen en res de las antiguas, no las superan tampoch en bellesa. Se troban situadas més enllá de la ermita de S. Martí, y 's tracta de comunicarlas ab las altrás descobertas anteriorment, treball que no 'm sembla pas difícil. Al meteix moment en que acabavam d' arribar, y quan per primera volta contemplavam lo saltant del Tenas, revingueren fortament las ayguas com si esperessen nostra arribada, sobreixint per

SANT MIQUEL DEL FAY.—CASCATA DEL ROSSINYOL.

Fotograbat directe de una fotografia de D. A. Massó.

tot arreu y presentantse per tant la cascata ab lo esplendor de totes sas galas. A la nit queya ya molta menos aygua y l'endemá dematí, al anárnosen, molts salts estavan ja sechs y la cascata del Rossinyol ja no rajava, no feya més que degotar. Passárem la nit en la casa, y si en lo menjar no s'está mal servit, encara que á la pagesa, en cambi, en quant á l'hospedatge no pot esser mes infelís. ¡Vergonya fa 'l consignarho, mes es la pura veritat! Cambrás molt grans, molt espayosas y ab molts llits com un hospital; ¡pero, quinz llits! á mi 'm sortian enfora las camas mes d' un palm; sense cuixins la major part dels llits, solzament ab una márrega quasi tots. Si per casualitat hi havia una cadira en la cambra, encara era coixa, tant, que al sentarshi, una senyora va caure en terra. Per rentamans, teniam una gibrella esquerpada, per gerro una regadora, y una toballola pera tots, y aixó que eram vuyt. Fa riure y fa pena á la vegada; ¡y pensar que especialment durant lo bon temps de fer excursions, continuament hi hagent, de manera, que aquell dia, ab tot y esser feyner, nos hi trobárem cinch ó sis comitivas! Figureuvos ara ab bon hospedatge si 's trobaria concorregut lloch tan pintoresch, una de las mellors bellesas naturals de nostra terra.

Podeu pensar ab tan bon llit si 'ns llevariam d' hora al ensendemá.

De bon mati, quan tot just clarejava, ja estavam sentats al peu dels finestrals, disfrutant d' aquella sens igual miranda; y quan tot just lo sol iluminava las puntas mes altas de las montanyas vehinas, sortiam de S. Miquel cap á la Garriga. Lo cami segueix per la esquerra de la riera del Fay baixant sempre per terreno abrupte pera

D' EXCURSIONS CIENTÍFICAS.

SANT MIQUEL DEL FAY. — CASCATA DEL RIU TENAS.

Fotografat directe de una fotografia de D. A. Massó.

anar á buscar mellor pas prop del rieral. En los seguits zig-zags que forsadament descriu, se gosa continuament de la bella perspectiva del gran amfiteatre d' immensas graus, que en forma de ferradura constitueixen la clotada de S. Miquel y que té per boca de teló aspres penyals, per escenari l' ample espay del Vallés, com á palcos de preferencia las cascatas, y com á presidencia las finestras del antich casal.

Ben avall ja del single després de mitja hora escasa d' haver sortit de S. Miquel, una inclinada rampa, empedrada com las vias romanas y per l' estil mellor dit de la renomnada de Cap sa Costa, porta al extrem de l' arch de ferradura, al punt mes estret d' entrada al clot de Sant Miquel. Despedimnos de las cascatas. Lo riu va saltant remoros al fons y á la dreta del camí encaixonat entre rocas de las que neguitós sembla vulga desexirsen. Boscos de pins envoltan lo paissatge. A mitj quart, encara no, se troba La Madella, casa de pagés que guarda com á penyora d' antigüetat sas góticas finestras. Planejant quasi sempre y ab pochs minuts, s' arriba á la Pineda, altra antiga casa; s' atravessa per entremij d' horts, se passa prop del molí de La Pineda quals ayguas sobrants serveixen pera regar la horta, y s' atravessa la riera de Vallderrós, que porta també fressosas ayguas que alimentan lo citat molí. Allí deixém lo camí que conduheix á las poéticas fondaladas de Vallderrós y á Riells. Lo camí que seguím s' interna altra vegada en espensa pineda, corrent paralelo, empero mes alt que la riera. Per entre 'ls arbres se descobreixen endarrera las singleras de S. Miquel y de S. Feliu de Codinas. Al cap de mitja hora 'l camí baixa á trobar la riera, y la troba en lo lloch mes pintoresch y

apacible, en lo grau del Margarit. De per tot surt aygua, per entre la molsa y la falsia. Lo riu salta per las rocas formant petitas y remorejants cascatas. Una presa d' aygua que va á un molí, passa per un pintoresch aqueducte, y acaban de donar vida al paisatge sálzers, albas y pollancres escampats per tot arreu, ombrejant las voreras del riu y enmirallantse en sas ayguas. Segueix lo cam, prop del riu acompanyat sempre per l'alegre soroll de l' aygua, lo festiu cant dels aucells, la benfactora sombra de la arbreda que al riu no abandona, y per lo delitós del paissatge sempre falaguer y variat per los accidents del terreno. A la esquerra, un xich enlayrat, se deixa 'l molí y la casa d' en Margarit.

. Ja som á la partió del camí. Lo que segueix devanter nos portaria á Granollers,—que es lo que vosaltres deuréu seguir,— á La Garriga donant la volta cap á Rosanes ó bé á Caldas, seguint per la vorera del riu. Lo de la esquerra nos dú pel dret á La Garriga. Lo de baix nos ofereix la perspectiva d' esser més pintoresch; lo de dalt la de donarnos més ample espay á la vista, un panorama més extens. Prenem lo de la esquerra, y pujem rostos amunt per entre vinyals y oliverars y alguna petita pine-da de tant en tant que deixem á la dreta. A dalt de la es-tribació de la serra vegem ja Bigas al enfront dalt d' un turó. Baixém altra vegada, passem per davant de can Vermell, y arrivem á la riera que porta 'l nom d' aquesta casa y que atravessem pera tornar á empendre altra volta empinada costa.

Un quart y mitj hem estat pera arribar al fons de la riera desde que havém torsat de camí. Estém en un bonich fons d' albas, salzers y canyars. La ombra es apacible y

lo lloch convida á descansarhi. La riera se 'n va á trobar lo Tenas ó rieral del Fay. Quasi bé no porta sino un fil d' aigua que si molt convé neix en alguna propera font. Endavant. Seguim nostre camí, vinyas amunt, y ab menos d' un quart serem á Bigas. Ja hi som. Un petit aplech de casas al envoltant de la xica esglesia es lo que constitueix lo cor del poble. Ricas masías y modestas casas de camp están escampadas per son terme. La plasseta de davant de la esglesia está molt animada, donchs que comensan ja á omplirla la gent de pagés que hi concorren pera ohir la misa major que anuncia la campana. Passem per entre mitj d' ells, y tots nos saludan ab ayre afable barrejat ab certa curiositat. Allí tinguérem lo gust d' estrenyer la ma á nostre distingit consoci D. Francisco Maspons y Labrós, quals possessions payrals radican en lo terme de Bigas.

Lo camí, que segueix entre pinedas y vinyas per l' espay de mitja hora, descobreix una vasta extensió de terreno. A la dreta y al fons hi tenim la hermosa vall de Santa Eulalia de Rosanes, verda y riallera, salpicada de blancas masías; enrera s' alsan los singles de Riells y S. Miquel; dalt la singlera, S. Feliu del Pinyó, y en lo puig més alt lo solitari Farell; més enllá, com una decoració de teatre, la accidentada massa de S. Llorens del Munt. Girant la vista cap al plá, se pert aquesta en la munió de ciutats y vilas, pobles y pagesías del Vallés; Granollers, Sabadell, Tarrasa, S. Cugat, al lluny, Llerona, lo Corró, y tants y tantas que seria un may acabar. Amagat entre la ombra de més altas montanyas, se distingeix lo castell de Moncada, y allá d' enllá del estret que forma 'l Besós al obrirse pas pera tirarse al mar, s' ovira

en derrer terme la silueta del Montjuich, davant del qual encar que no 's veu, s' hi endevina Barcelona per sa flonja corona de boyra. Cap á llevant, per sobre las montanyas que separan lo Vallés de la costa, s' entreveu la subtil ratlla del mar trencada per los pichs més aguts, dels que 's destaca ayρός lo del castell de Burriach. Tot admirant aquest extens panorama, nos distreu una rápida baixada que'ns porta al fons de amagada torrentera. Tornem á pujar fatigosa costa per entre boscuria, y en essent dalt lo panorama va engrandintse més encara. Als deu ó dotze minuts se dona la volta á la serra en direcció N. E. y se divisa ja la Ametlla. En lo alt de la vehina carena de la esquerra, lo serrat d' Ocata, ab son grapat de casas que semblan un vol de colomas allí paradas; detrás sobressurt la torre de Puiggraciós, y tot seguit se veu ja la entrada del Congost ab son constant centinella lo enlayrat Tagamanent. Després de haver donat la volta al turó, baixem á la riera de la Ametlla que va á buscar la riera del Congost. Altre fondo preciós de atapahida espessor d' arbres de tota lley y de regalada fresca. Ab menos d' un quart pujem á la Ametlla, situada á la falda de la serra. Atravessem lo poble per davant la iglesia, y anem á buscar un camí que passa per davant de can Busquets y pel peu d' un gran safreig ahont s' hi veuhen los peixos á cents. De can Busquets arrenca cap al fons de deliciosa torrentera un magnífich bosch rublert de fonts y d' arbres centenaris. Val la pena de recorrel. Tant lo bosch com lo torrent son un lloch afavorit d' excursió pera 'ls forasters que passen temporada en La Garriga. De can Busquets lo camí baixa ab un quart, per costa rápida á trobar la riera del Congost. Segueix ben tost prop de la riera, y als

cinch minuts l'atravessa pel pont nou de La Doma davant lo poble de la Garriga.

Are, á los que vos espantan las carreteras y 'ls carrils porque suposéu que despoetisan lo país que atravessan, tinch de donarvos una mala nova. L'any que vé, per l'estiu, un ramal de carretera á cárrech d'una empresa particular unirà S. Miquel ab la carretera de Moyá á Centellas. A mí aixó no m'espanta porque no crech que la carretera de Barcelona á S. Cugat del Vallés, ni la enlayrada del coll de Tourmalet, en lo Pirineu, despoetisin la una Collserola, ni la altra 'l pich du Midi de Bigorre, ni las preciosas valls de Luz y de la Gave, com tampoch crech que la locomotora atravessant lo Congost y més enllá la vall del Ter desde Torelló á Ripoll foradant montanyas y saltant obstacles per ponts, desmonts, murs y terraplens, obras algunas d'ellas colossals, despoetisi l'aspre territori que com un llampech recorra. Y després de tot, si voléu fomentar las excursions y aficionarhi á la massa general del país, fomentéu los medis d'efectuarlas; sino las bellasas de nostra terra no serán visitadas sino per nosaltres que no 'ns deturan los obstacles; y si voléu salvar las bellasas de tota mena que 'ns quedan, feu que las conegui tothom, que tothom las veji y las admirí, porque com més vistas, y conegudas com se mereixen, sian tant y més respectadas seran per las mans inconscients que no saben lo que destrueixen, ó per los perversos que sols enrunan per mal sangro, vil lucro ó egoista interés.

Novembre 1883. (1)

CÉSAR AUGUST TORRAS

(1) No haventse pogut publicar aquesta Memeria en lo volúm corresponent, s'ha cregut oportú ferho en aquést.

ITINERARI DE SANT MIQUEL Á LA GARRIGA.

Es preferible la anada á S. Miquel per Centellas ó bé per S. Feliu del Pinyó.

Lo camí segueix per la esquerra del Tenas. — 20 minuts. — Rampa empedrada. — 30 m. — La Madella, antiga casa de pagés. — 35 m. — S' atravessan horts. Molí de la Pineda. Se traspassa la riera de Vallderrós. Bosch de pins. — 1 h. 5 m. — Se baixa á la vorera del Tenas, camí preciós prop del riu que salta entre rocas. Grau del Margarit; Aqüeducte. Lloch pintoresch — 1 h. 20 m. — Lo camí s' enlayra sempre paralelament á la riera. — 1 h. 25 m. — Se tors per un camí á la esquerra costa amunt entre vinyals y oliverars. S' ovira Bigas al enfront. Can Vermell. Baixada fins á — 1 h. 40 m. — la riera de can Vermell. Bonich fons d' albas, salzers y canyars. Costa amunt entre vinyas. — 1 h. 55 m. — Bigas. S' atravessa 'l poble. Lo camí segueix entre bosch de pins y vinyas fins que 's baixa una torrentera — 2 h. 30 m. — Pujada rápida entre bosch; gran vista panorámica á la dreta. — 2 h. 45 m. — Se dona la volta al turó. Camí planejant entre vinyals. — 2 h. 55 m. — Se dona la volta á un altre coll. Nou panorama al enfront. S' ovira La Ametlla, lo serrat d' Ocata y Puiggraciós. Se baixa á la riera de la Ametlla. — 3 h. 5 m. — Fondalada bonica en la riera que 's passa pujantse ab 3 h. 20 m. al poble de la Ametlla que s' atravessa. — 3 h. 25 m. — Can Busquets. Gran safreig ab peixos. — 3 h. 40 m. — Se baixa al Congost. 3 h. 55 m. — Pont de La Doma sobre 'l Congost que s' atravessa. — 4 h. — La Garriga.

Preus de las cavalleries: 7 pessetas per matxo ab mosso de peu.